

РОСИ

повість-фреска

I.

Єіча шаленіла. Бамкали й гули роські мечі, холодно зблискуючи на сонці, мов стріли Перуна. Дзвінко й жалібно дзенькала зброя савірів. Лупко лускалися залізні шоломи. І в передсмертній тузі жахно скрикували посічені. А під копитами забризканих кров'ю коней, що дико іржали й хропли, вже тріщали щити, кольчуги й кістки людські.

Побоїще парувало від гарячої крові й рясного поту.

— Дід-Ладо, голомозі труться наших! — Щек повернув до батька зблідле широке обличчя, на якому тривогою ячали темні очі та войовничо стовбурчилася чорна підкова вусів. Йому нетерпелилося. Бентега й гарячковість передавалися коневі, що, танцюючи, бокував уперед.

Та Каній похмуро й незворушно споглядав битву. Він усе бачив звідси, з узлісся: кущі рай-дерева й бузини попереду ще не встигли закручерявитись густим листям.

Власне, Каній спильна стежив лише за Кием, над головою якого в дикому вихорі вигравали блискавки — то щомиті у променях весняного Хорса зблискувало лезо важкого меча. А білі рукави його полотняної сорочки маяли, мов лебедині крила.

«Ні, чогось він таки навчився і в ромеїв, і в хорватів», — думалося Канію. І далі горділиво додавав: — Та, може, щось таки і від батька взяв. А проте...»

Мусив тим часом тлумити в собі неспокій, біль, тривогу: щільні й крикливі лави савірів зухвало насідали на Кия та його невелику дружину, невмолимо тиснули їх у трясовину.

«Проте буй-тур ще ти, сину», — крізь гарячий неспокій пробивався батьківський докір.

Роси билися, як леви, але ж... «Я велів йому самому загнати зайд у болото, а виходить навпаки...», — вже гнівом переймався великий цар.

Перед його очима усе менше й менше сяло роських високих шоломів — їх обсіли, мов реп'яхи, чорні кучматі шапки-малахаї.

А з боку Межиріча нараз рудою хмарою вихопилася на поле свіжа кіннота ворогів, що з диким вереском помчала на рештки Київського війська.

«Дурний єси, Байкане», – зловтішно всміхнувся самими очима Каній. – Не витерпів? Ну теперки начувайся».

– Дід-Ладол!.. – благально озвався Щек. Але Каній, не дивлячись на сина й ніби відганяючи його геть з-перед очей, владно повів десницею. Щек слухняно позадкував у гущу воїв, які гаряче дихали в спину росському цареві – йому ніби аж пекло від того. Каній кинув оком праворуч і з полегкістю угледів, як за виярком, з-поміж поцяцькованих набряклими зеленими бутонами груш-дичок, ніби червоні маки майнули. Знав: то черлені щити царя Топила. Отож, вони вже на місці.

Зиркнув і ліворуч, і трохи нижче, за високим пагорбом, у березовому ліску, зблискували широкі леза ратищ та шоломи-шишаки воїв царя Колота.

«Поможи, Роде, батьку наш, і ти, мати наша Славо», – подумки попросив Каній і, не зводячи очей з долини, над якою здіймалося люте ревисько січі, спокійно й урочисто, обома руками зняв свого важкого сріблястого шолома і, не обертаючись, передав його в руки джурі – найменшому синові своєму Твердові, що тримався на гнідому конику поблизу батька.

Так великий цар чинив завше. Бо має йти попереду, і всі вої мусять бачити його незахищену голову, що її мають оберігати від ворожої стріли й меча не мідь і криця, а полянські Боги. Отож, коли голова царя в січі неушкоджена, Боги тут, з росами. Тож сміливіше в січу!

Звичним рухом, не озираючись, Каній підхопив з рук джури свій важкий великоцарський щит і, торкнувши обплетеними срібним дротом острогами коня, вихопився на косогір, що мирно й ошатно золотів од горицвіту.

З дзвінком шерехом вихопив меча з піхов.

– Ро-о-си-и! – згукнув так, що здибилися коні під кількома дружинниками. Каній високо підняв ще й свого щита, на якому перед воями майнуло строге кругловиде обличчя Богині Слави у високому золотому шоломі.

– Слава з нами! – громовим голосом протрубив цар Колот, здіймаючи над головою ратище.

— Сла-а-а... — заревли його вої-родії, нетерпляче вибігаючи з-за пагорба.

Загудів косогір і під копитами коней воїнів великого царя Канія. Він рвійно мчав попереду, і пасма довгого сивого волосся дибалися над головою білим, грізним ореолом.

Десницею високо здіймав довжелезного меча, що холодно сяяв і зависав, як божа кара. А шуйцею ще підносив великоцарського щита, аби золотий суворий лик Слави бачили всі.

— Сла-а-а... — котилося косогором, що аж двигтів од кінських і людських ніг. Бо ліворуч бігли, наставляючи грубі ратища, родії Колота. Жоден кінь не міг витримати велетнів з Роденя, тому йшли вони на ворога, як завше, пішаницею. І мчали з гори так, що не набагато відставали од кінноти. Земля стугоніла під їхніми ногами.

А хитрий Топило ще вичікує, готуючи ворогам смертельну пастку.

Та Каній бачить зараз лише Кия, з якого вже злетів шолом, і кінь його задкує в твань. Але ще мають білі рукави, ніби крила, ще зблискує на сонці Київ меч. Одначе, відчуває Каній, зовсім трохи — і сувора Богиня Слава, яка не любить слабіючих, відвернеться від сина, віддавши його на поталу Язі-бабі, що чигає на тих, які впали під час лютої січі. Покалічених, потовчених, посічених жадає кровожерна потвора з Чорнобогового поріддя. Тоді вже вона хлище свіжу кров та шматує тіло богатирське, душу вириває.

Каній ніби уздрів тінь її, що впала на поле січі. Тож квапиться. Піддає острогами коневі під боки. Злегка перехилившись з сідла праворуч, важко розгойдує опущений донизу меч, нагнітаючи страшний удар.

Савіри не встигли розгорнути лави, виставити лучників. Каній налетів, ніби Перун. Від його удару затріщало, захрустіло, загриміло на землю стогоном, криком, тілами.

Він прорубував дорогу до Кия, не зводячи з нього очей, і водночас за давньою звичкою кидав зір на все поле. Бачив і лютий зблиск очей січовиків, і червоний кривавий туманець, що здіймався над головами воїв, і хоробрих каніївців своїх, які одразу глибоко врубалися в лави ворогів. Помітив і незворушних велетнів родіїв, що важкими келепами трощили ворожі черепа,

і царя Колота, який прохромлював широким ратищем одразу двох-трьох савірів. Уздрів краєм ока чи не найвищого серед усіх родіїв – сина свого Хорива, ще зовсім безвусого, рожевощого, а зараз розпареного, розчервонілого в битві, – він слухняно йшов ліворуч Колота й, не приміряючись, одчайдушно розмахував двопудовою булавою, мов патиком, і цим тішив батькове серце.

Зненацька Каній угледів здоровенного темношкірого голого до пояса (волохаті груди забризкані кров'ю) кочівника з двома довгими мечами в обох руках.

«Шу!» – мало не вигукнув Каній. Так, це був саме він – старий непереможний рубака з війська Аттіли. Хоробрий гун, що ним пишався сам володар. На Каталаунських полях Канію довелося пліч-о-пліч з Шу битися проти германців і римлян. І Шу навіть врятував його від загибелі. Невдовзі Каній відквитав йому тим же. І ось тепер Шу служить у війську Байкана, що залетів з-за Танаїса аж сюди на розбій.

Та він, Шу, як видно, і сьогодні непереможний степовий лицар. Підминаючи росів, лютим вепром налетів на Щека й дужим підступним ударом десниці вибив меч з рук юнака, блискавично заніс над його головою свого меча. Водночас шуйцею дужий кочівник намірився стягти незахищену голову Канія, що швидко наближався до нього. Та роський цар відбив удар своїм важким щитом так спритно, що гунський меч розлетівся на друзки. Каній тим часом рвучко смикнув повід, і його кінь штовхнув широкими грудьми чужинського жеребця. Степовий розбійник, похитнувшись, мало не впав додолу, а Каній, вивертаючись, з усього маху, з протягом рубонув довгим мечем Шу, розтинаючи його навпіл до самісінького сідла.

Скрикнули радісно роси довкруз, прикриваючи щитами Щека, який діставав свого меча з кривавої мішаниці на землі.

А меч Канія гуде-видзвонює, пробивається великий роський цар до сина Кия, а спиною ніби відчув: десь відстав Тверд. Що з ним? Чи не гостра савірська стріла перетнула шлях джурі? Та озиратися ніколи...

Раптом здригнувся всім тілом Каній: щось гостре, ніби блискавка, облекло йому шию позаду. Наче гадюка вкусила. Та болю не чути більше. Сили теж не втратив ні на дрібку. І висвистує далі його довгий меч.